

ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА РЕФОРМ

УДК 330.3

Денисенко Вікторія Олександрівна
старший викладач,
Черкаський національний університет
імені Богдана Хмельницького
e-mail: vikaonline@ukr.net

ОСНОВНІ НАПРЯМИ СТРАТЕГІЙ МІСЦЕВИХ ОРГАНІВ ВЛАДИ ЩОДО ФОРМУВАННЯ СЕРЕДНЬОГО КЛАСУ

***Анотація.** У статті запропоновано підходи по удосконаленню стратегії сприяння становленню середнього класу на регіональному рівні. Визначено пріоритетні завдання у напрямку формування середнього класу, а саме: коригування системи пріоритетів соціально-економічного розвитку, формування громадянського суспільства, формування нової моделі споживання, детінізація економіки та доходів; реформування політики доходів із забезпеченням випереджаючих темпів зростання реальної заробітної плати; сприяння розвитку підприємництва. Запропоновано напрямки удосконалення державного механізму сприяння становленню регіонального середнього класу в Україні.*

***Ключові слова:** середній клас; ринкові перетворення; відносини власності; мале та середнє підприємництво; місцеві органи влади; соціально-економічний розвиток регіонів.*

Постановка проблеми. Ринкові перетворення в економіці України припускали кардинальні зміни в системі відносин власності, що мало створити умови для становлення і розвитку середнього класу. Економічні трансформації змінили соціальну структуру суспільства з плановою економікою. Мова йде про зміну кількості та питомої ваги представників середнього класу в суспільстві. Проте середній клас так і не сформувався в достатній кількості ні на регіональному рівні, ні на рівні держави. Та все ж з'явилися соціальні групи населення, котрі виступають соціальною базою формування середнього класу, володіючи певними характеристиками. Актуальність теми обумовлена необхідністю більш повного використання реформованих відносин власності для формування середнього класу в регіонах України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій та виокремлення частини нерозв'язаної раніше проблеми. Проблеми формування та розвитку середнього класу в цілому вважаються розробленими сучасною економічною наукою, що відображено в численних працях як зарубіжних, так і вітчизняних економістів. Необхідно, перш за все, виділити роботи таких вчених, як: Л. Антошкіна, Н.Борецька, І. Бондар, В. Васильченко, Е. Лібанова, А. Саввов, Т. Тресвятська та ін. В їх роботах в основному увага приділяється вибору критеріїв віднесення до середнього класу, серед яких одні автори враховують лише відношення до засобів виробництва, інші – лише роль в суспільній організації праці, розмір отриманого доходу або ж інші характерні риси такі, як рівень освіти і кваліфікації, професійно-кваліфікаційний статус, професійна етика, спосіб життя і навіть самоідентифікація. Як бачимо, при певній розробленості проблеми сучасною економічною наукою, багато її аспектів залишаються дослідженими недостатньо. Зокрема, потрібно розробити стратегію формування середнього класу на регіональному рівні.

Метою статті є обґрунтування необхідності розроблення стратегій місцевих органів влади щодо формування середнього класу на регіональному рівні.

Викладення основного матеріалу. Для формування середнього класу потрібно запровадити ефективний механізм управління комунальною власністю. Він має бути спрямований на отримання максимально можливих нематеріальних результатів у вигляді:

- збільшення об'єктів, котрі якісно і кількісно забезпечують успішну життєдіяльність місцевого співтовариства;
- зниження витрат жителями міста за транспортні та комунальні послуги;
- утворення додаткових робочих місць, тим самим, збільшуючи дохідний статус домогосподарств, які у свою чергу можуть стати резервом формування регіонального середнього класу;
- створення передумов для сприятливого інвестиційного клімату на території місцевої громади.

Ефективне управління власністю на місцевому рівні має стати однією з основних цілей соціально-економічного розвитку регіонів. Виділимо основні цілі місцевої влади по підтриманню соціально-економічного розвитку міста, в тому числі і домогосподарств:

- створення умов для нормальної життєдіяльності;
- підйом економіки регіону, і зростання дохідної частини бюджету;
- розвиток інфраструктури регіону;
- зростання зайнятості, культури, освіченості і кваліфікації.

В умовах економічних реформ держава не має можливості забезпечити всіх достатніми економічними умовами, так як система управління ускладнилася і необхідні нові підходи до управління. Держава, передаючи без фінансування додаткові повноваження на місцевий рівень, прирікає регіони на самостійне виживання. Місцеве самоврядування можна вважати сформованим, якщо воно вирішує питання місцевого значення, тобто покращує умови життя громадян, створює сприятливе середовище для життєдіяльності домогосподарств, як бази середнього класу [1, с.70].

Важливою функцією органів місцевого самоврядування щодо формування середнього класу в регіонах є забезпечення ефективного розвитку підприємницьких структур, підтримка малого і середнього підприємництва як основи розвитку середнього класу в регіоні.

Органи місцевого самоврядування мають бути зацікавлені в стимулюванні створення та розвитку малого підприємництва на своїй території для вирішення проблем соціально-економічного розвитку продуктивних сил регіону. Найбільш прийнятним механізмом стимулювання розвитку малого підприємництва в регіоні є податковий механізм. Адже доходи від здійснюваної діяльності (надання готельних послуг, торгівля на ринках) зараховуються як доходи до місцевих бюджетів.

Прикладом такого механізму також може бути впровадження концепції «подвійних фіскальних вигод», котра покликана забезпечити певну детінізацію існуючих суб'єктів малого і середнього підприємництва і створення сприятливих умов для заснування нових, і відповідно розширення основи середнього класу.

Зміст зазначеної концепції розкривають відповідні програми: програма стимулювання рентабельності; програма прискорення окупності.

Прикладне застосування програми стимулювання рентабельності повинно застосовуватись органами місцевого самоврядування в сфері оподаткування існуючих суб'єктів малого підприємництва. Її суть полягає в тому, що відповідно до відсотка рентабельності підприємства (відношення прибутку до витрат) визначається сума так званої податкової пільги підприємництва (частки податкового зобов'язання, що не підлягає сплаті) [2, с. 54].

Впровадження таких заходів покликане значною мірою легалізувати тіньову діяльність малих і середніх підприємств в Україні, що створить умови для розвитку середнього класу, оскільки чим вищий ступінь прибутковості вони відобразять у власній звітності, тим більший розмір підприємницької пільги можуть оприбуткувати з метою

подальшого її використання у власній діяльності. Іншою стороною ефективності впровадження такої програми є те, що органи місцевого самоврядування через неї компенсують брак фінансових ресурсів, що особливо став відчутним у діяльності малих підприємств із розгортанням кризових явищ.

Програма прискорення окупності також сприяє зростанню чисельності середнього класу за власністю та рівнем доходу. Її використання стосується здебільшого діяльності новостворених малих підприємств з метою подальшого їх перетворення в стає джерело податкових надходжень, а також заохочення в результаті надання податкових вигод для зростання нових представників цього сектора економіки. Положення даної програми поширюються на діяльність підприємств, котрі функціонують на основі розробленого бізнес-плану, із визначеним терміном окупності, відповідно до якого здійснюється нарощування податкового навантаження. Отож, на першому операційному циклі підприємство сплачує мінімальний податковий платіж, а після повної планової його окупності підприємець обкладається повним податковим навантаженням [3, 25].

У такий спосіб місцеві органи управління здійснюють реальну фінансову підтримку новостворених суб'єктів підприємництва, подальший розвиток яких дасть можливість збільшувати кількість представників середнього класу в регіоні.

Зрозуміло, що на перших порах зазначені програми можуть дещо негативно позначитись на наповненні місцевих бюджетів, однак вони здатні стимулювати і легалізувати діяльність малого та середнього підприємництва в межах окремої адміністративно-територіальної одиниці [4, 20].

Одним з вагомих надбань світових систем підтримки малого бізнесу, як основи середнього класу є стимулююча податкова система. Зарубіжний досвід свідчить, що для збереження стимулів для розвитку малих підприємств необхідно знизити загальний рівень податкових платежів і підсилити стимулюючу та регулюючу роль податків. При цьому, державна політика стимулювання малих підприємств має проводитись з урахуванням пріоритетності сфери, в якій існує те чи інше (чи група) мале підприємство.

Фінансування діяльності малих підприємств залежить від стану та співвідношення власних та зовнішніх фінансових ресурсів, які, в свою чергу, тісно взаємозалежні, проте аж ніяк повністю на взаємозамінні. Переважання за обсягом зовнішніх джерел фінансування говорить про низьку фінансову стійкість малого підприємства, що особливо загрозливо в період його ліквідації, коли всі ресурси, отримані із зовнішніх джерел на зворотній основі, повинні бути повернуті кредиторам.

Зважаючи на світові показники функціонування сфери малого підприємництва в економічно розвинутих країнах, корисним є звернення саме до досвіду цих країн щодо механізмів фінансово-кредитного забезпечення розвитку малого підприємництва.

В рамках розвитку середнього класу, на нашу думку, на регіональному рівні необхідна розробка таких документів:

- «Універсальна регіональна програма розвитку середнього класу в Україні», що має високий рівень застосовності, адаптованості до умов будь-якого регіону країни і грає роль інституційного регулятора і мультиплікатора регіонального розвитку;
- цільової програми «Формування та розвиток середнього класу в регіоні», що включає інституційне вирішення проблеми збереження і збільшення частки середнього класу серед працюючого населенні регіону [6, с.76].

Іншими перспективними заходами у формуванні стимулів локального розвитку МСП з метою посилення впливу цього сектору економіки на формування середнього класу повинно бути наступне:

1. Місцева влада має розробити стратегію і тактику та почати практичне втілення цілеспрямованої й ефективної політики, спрямованої на забезпечення форсованого розвитку малого та середнього підприємництва на своїй території та розширення його

податкової бази. Це дасть змогу істотно збільшити надходження до місцевих бюджетів без посилення податкового тягаря, а також пришвидшити вирішення проблем безробіття і соціального захисту місцевого населення, реформування житлово-комунального господарства й оптимальної реструктуризації місцевого господарського комплексу без виділення на їх розв'язання додаткових бюджетних ресурсів.

2. Органи місцевого самоврядування мають перейти від декларативного (чи формального) до реального стимулювання розвитку малого та середнього бізнесу за усіма відомими зі світової практики напрямками його підтримки, а саме:

- формування дієвої інфраструктури підтримки і розвитку МСП (створення бізнес-інкубаторів, бізнес-центрів, добровільних об'єднань суб'єктів малого підприємництва, безкоштовних консалтингових та інформаційних систем), організації на регіональному і місцевому рівнях підготовки, перепідготовки і підвищення кваліфікації кадрів для малих суб'єктів господарювання;
- забезпечення фінансово-кредитної підтримки малого бізнесу за допомогою створення різнопланових регіональних і місцевих фондів сприяння його розвитку (фондів інвестиційної підтримки і фінансового лізингу, фондів гарантування кредитних зобов'язань та компенсації комерційним банкам і страховим компаніям втрат від пільгового кредитування та страхування малих підприємницьких структур), комунальних банків для здійснення програм мікрокредитування суб'єктів малого підприємництва, кошти яких формуються за рахунок асигнувань з місцевих бюджетів, доходів від власної діяльності, добровільних і спонсорських внесків, благодійних пожертвувань, грантів і міжнародної допомоги, коштів від приватизації об'єктів комунальної власності та продажу комунального майна тощо;
- встановлення місцевих податкових та інших пільг для суб'єктів малого бізнесу, які здійснюють інноваційну діяльність і сприяють вирішенню важливих соціально-економічних проблем регіонального і місцевого значення [7, с.623];
- створення сприятливих умов для залучення у сектор малого бізнесу шляхом відкриття «власної справи» чи у формі найму на роботу соціально незахищених верств населення (інвалідів, жінок, молоді, безробітних, осіб, звільнених за скороченням з державної служби, правоохоронних органів і лав Збройних сил України та ін.);
- сприяння у наданні малим підприємницьким структурам потрібних для здійснення фінансово-господарської діяльності приміщень, споруд, земельних ділянок, інноваційних продуктів, програмного забезпечення, сучасного обладнання, технологій, інформаційних матеріалів тощо;
- широкого залучення суб'єктів малого підприємництва до виконання регіональних та місцевих науково-технічних і соціально-економічних програм, участі в тендерах (конкурсах) на постачання продукції (товарів), надання послуг для задоволення регіональних та місцевих потреб [8, с.264].

Також можливо використати традиційні форми взаємодії органів місцевого самоврядування з підприємницькими структурами, зокрема такі як: кооперація діяльності і співробітництво, соціальна взаємодія, партнерські відносини, відносини «замовник – виконавець», ділове спілкування та ін.

Використання таких форм взаємодії спрямоване на отримання максимально сприятливих організаційних, економічних та інформаційних умов для ведення підприємницької діяльності і підвищення її прибутковості, вирішення проблем зайнятості у регіонах (передусім у малих містах), збільшення частки надходжень від підприємницької діяльності до бюджетів усіх рівнів, забезпечення процесів дерегулювання підприємництва, зменшення втручання органів влади в діяльність бізнесових структур, скорочення кількості перевірок суб'єктів підприємництва, підвищення рівня їх поінформованості з правових, виробничих, ресурсних, фінансово-кредитних, науково-технічних та освітніх питань розвитку підприємництва [9, с.27].

Основним засобом регулювання та підтримки розвитку підприємництва, а отже і розвитку середнього класу у муніципальних утвореннях, є розроблення спеціальних регіональних (локальних) програм підтримки малого та середнього підприємництва, які враховують специфіку місцевих умов, формуються як складові програм економічного і соціального розвитку муніципальних утворень і спрямовані на визначення пріоритетів, засобів ресурсного забезпечення, а також організаційно-економічних механізмів реалізації місцевої політики підтримки підприємництва.

Опираючись на підприємницькі структури, при активній взаємодії з громадськими організаціями та інституціями ринкової інфраструктури, органи місцевого самоврядування можуть реалізовувати муніципальні інвестиційні проекти і програми, вирішувати першочергові проблеми муніципального розвитку, створювати умови для формування сприятливого підприємницького клімату, і забезпечувати умови для розвитку середнього класу в регіоні за власністю [10, с.173].

Для реалізації програм розвитку та підтримки підприємництва, зокрема малого та середнього, на території муніципальних утворень органи місцевого самоврядування використовують систему заходів щодо подолання адміністративних бар'єрів розвитку підприємництва, інформаційного забезпечення управління бізнесом, матеріально-фінансової підтримки підприємництва, розвитку інфраструктури для малого бізнесу, просування продукції місцевих підприємств.

У регіональній програмі підтримки малого підприємництва м. Черкас обґрунтовується забезпечення сталого розвитку цілісної та ефективної системи підтримки малого бізнесу області, як основи розширення середнього класу за наступними напрямками:

- упорядкування регулювання підприємницької діяльності на місцевому рівні: направлене на організацію контролю за додержанням нормативно-правових актів, спрямованих на розвиток підприємництва. Важливим пріоритетом є подальше впровадження регуляторної політики, а саме: проведення аналізу регуляторного впливу проектів регуляторних актів, оприлюднення проектів регуляторних актів та відстеження їх результативності. Також вагомим пріоритетом є впровадження спрощених механізмів започаткування і виходу з бізнесу та процедур отримання дозволів і погоджень за заявочним принципом;
- фінансово-кредитна та інвестиційна підтримка – передбачає спрощення доступу малих підприємств до кредитних та інвестиційних ресурсів, забезпечення сприятливих умов для розвитку підприємництва, адаптації незайнятого населення до умов ринкової економіки, зменшення рівня безробіття та створення нових робочих місць. Заходами Програми передбачено надання фінансової підтримки незайнятому населенню через одноразову виплату допомоги по безробіттю для організації підприємницької діяльності;
- ресурсне та інформаційне забезпечення, формування інфраструктури підтримки підприємництва, підготовка кадрів – Комплекс заходів матеріально-технічної підтримки суб'єктів господарювання передбачає продовження оновлення банку даних нежитлових приміщень, об'єктів незавершеного будівництва та обладнання, що можуть бути передані підприємцям в оренду або у власність.

Інформаційна підтримка та робота із засобами масової інформації охоплює заходи щодо створення системи забезпечення інформацією суб'єктів малого підприємництва, формування позитивної громадської думки, розповсюдження інформації про діяльність суб'єктів підприємництва, активізації участі представників громадських об'єднань підприємців у роботі з питань розвитку малого підприємництва, з метою отримання підприємцями новітньої ділової інформації тощо.

Висновки та перспективи подальших розвідок. Отже, у такий спосіб місцеві органи управління можуть здійснювати реальну підтримку новостворених суб'єктів

підприємництва, подальший розвиток яких дасть можливість збільшувати дохідну частину місцевих бюджетів, а це в свою чергу дасть можливість місцевій владі підтримувати дохідну частину домогосподарств необхідну для входження до структури середнього класу.

Список використаної літератури

1. Бондар І. К. Підприємництво в Україні як економічна основа становлення середнього класу / І. К. Бондар // Формування ринкових відносин в Україні. Збірник наукових праць. Вип. 10(41). – К., 2004. – С. 69-71.
2. Бондар І. Як стати успішним підприємцем / І. Бондар, О. Ягольник. – К.: Корпорація, 2006. – 120 с.
3. Антошкіна Л. Соціальний статус середнього класу в Україні /Л. Антошкіна // Україна: аспекти праці. – 2005. – № 6. – С. 24-27.
4. Діяльність інвестиційних фондів та інвестиційних компаній має негативні наслідки / П. Шуляк, О. Дубас, Р. Меєчко // Економіка, фінанси, право. – 2012. – № 8. – С.18-21.
5. Investment and Development Economic Transition in Eastern Europe and the Former Soviet Union, European Bank for Reconstruction and Development, Transition Report, 2014.
6. Волинський Г. З угорського досвіду ринкового трансформування / Г. Волинський // Економіка України. – 2011. – № 8. – С.73-76.
7. Ткаченко Т. П. Підприємництво в українській ментальності / Т. П. Ткаченко, О. А. Підлісна // Економіка: проблеми теорії і практики. Зб. наук. пр. Випуск 197: в 5т. Том III. – Дніпропетровськ: ДНУ, 2004. – С. 621-629 .
8. Ткаченко Т. П. Соціальна стратегія розвитку України / Т. П. Ткаченко // Вісник Житомирського технологічного університету / Економічні науки, Житомир: ЖДТУ, 2005. – С. 262-268.
9. Андреев С.А. Региональная система поддержки малого предприятия / С.А. Андреев. – СПб., 2004. – 160с.
10. Варналій З. С. Розвиток підприємництва як головний чинник соціально-економічного розвитку України та її регіонів / НАН України. Інститут регіональних досліджень. Ред.кол.: відп.ред. академік НАН України М.І.Долішній. // Соціально-економічні дослідження в перехідний період. Регіональна політика: досвід Європейського Союзу та його адаптація до умов України: Зб. наук. праць. Вип.5 (XLIII). В 3-х ч. – ч.1. – Львів, 2003. – 458 с.

References

1. Bondar, I. K. (2004). Business in Ukraine the economic foundation of the middle class. *Formation of market relations in Ukraine, 10 (41)*, 69-71 (in Ukr).
2. Bondar, I., & Yaholnyk, A. (2006). How to become a successful entrepreneur. Kyiv : Corporation (in Ukr).
3. Antoshkina, L. (2005). Social status of the middle class in Ukraine. *Ukraine: aspects of labor, 6*, 24-27 (in Ukr).
4. Shuliak, P.& Dubas, A. et al. (2012). The activities of investment funds and investment companies has negative consequences. *Economics, Finance, Law, 8*, 18-21 (in Ukr).
5. European Bank for Reconstruction and Development (2014). Investment and Development Economic Transition in Eastern Europe and the Former Soviet Union. Transition Report.
6. Volynskiy, G. (2011). From the Hungarian experience in market transformation. *Ukraine's economy, 8*, 73-76 (in Ukr).
7. Tkachenko, T. P., & Pidlisna, O. A. (2004). Business in Ukrainian mentality. Dnipropetrovsk : DNU, 621-629 (in Ukr).
8. Tkachenko, T. P. (2005). Social development strategy of Ukraine. Zhitomir : ZSTU, 262-268 (in Ukr).
9. Andreev, S. A. (2004). Regional system of small business support. SPb. (in Ukr).
11. Varnaliy, Z. S. (2003). In M. I. Dolishniy (Ed.). Entrepreneurship as a factor of socio-economic development of Ukraine and its regions. Lviv (in Ukr).

Denysenko Viktoriya Aleksandrovna

Senior Lecturer,

Cherkasy National University

The name of Bogdan Khmelnytsky

Vikaonline@ukr.net

MAIN DIRECTIONS OF THE STRATEGY OF LOCAL AUTHORITIES FOR THE FORMATION OF THE MIDDLE CLASS

Abstract

Introduction. Market transformations in the Ukrainian economy involved radical changes in the system of property relations, which had to create conditions for the establishment and development of the so-called middle class. Economic transformations have changed the social

structure of a society with a planned economy. It is about changing the number and share of the middle class in society. However, the middle class has not been formed sufficiently either at the regional level or at the state level. Yet there were social groups that served as the social base for the formation of the middle class, with certain characteristics. The urgency of the topic is due to the need for more full use of the reformed property relations for the formation of the middle class in the regions of Ukraine.

Purpose. Justification for the need to develop a strategy of local authorities on the formation of the middle class at the regional level.

Results. In order to form a middle class, an efficient municipal property management mechanism must be introduced. It should be aimed at obtaining the maximum possible intangible results in the form of: increasing the number of objects that provide quality and quantity for the successful livelihoods of the local community; reduction of expenses by city residents for transportation and utilities; The creation of additional jobs, thereby increasing the income status of households, which in turn can become a reserve for the formation of a regional middle class; creating prerequisites for a favorable investment climate in the local community.

Effective management of property at the local level should become one of the main goals of socio-economic development of the regions. We highlight the main goals of local authorities to support the socio-economic development of the city, including households: creating conditions for normal livelihoods; rise of the region's economy, and increase of the revenue part of the budget; development of regional infrastructure; growth of employment, culture, education and qualifications. The tax mechanism is the most acceptable mechanism for stimulating small business development at the region. An example of such a mechanism could also be the introduction of the concept of "double fiscal benefits", which is intended to provide certain shadowing of existing entities of small and medium enterprises and create favorable conditions for the establishment of new and, accordingly, expansion of the basis of the middle class.

The contents of this concept are disclosed by the relevant programs: profitability incentive program; Program of acceleration of payback.

Conclusion. Thus, the local governments can provide a real support to newly created entrepreneurs, whose further development will enable them to increase the revenue side of local budgets, which in turn will enable local authorities to support the revenue side of households needed to enter the middle class structure. Today, the actions of individual local governments, aimed at material support of certain groups of social workers – doctors, teachers, employees of preschool institutions, etc. – are very rare.

Keywords: middle class; market transformation; property relations; small and medium business; local authorities; socio-economic development of regions.

Одержано редакцією 01.03.2017 р.
Прийнято до публікації 10.03.2017 р.

УДК 336.564.2(477):330.341.1(045)

Коліщук Олена Валеріївна,
аспірант кафедри економічної теорії,
інноватики та міжнародної економіки,
Черкаський національний університет
імені Богдана Хмельницького
e-mail: olenakolischuk@gmail.com

ПОДАТКОВЕ СТИМУЛЮВАННЯ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ДОСВІДУ

Анотація. Досліджено ефективність податкового стимулювання інноваційної діяльності вітчизняних підприємств в контексті європейського досвіду. Розглянуто основні шляхи надання податкових пільг, які зазначені у Податковому кодексі України (ПКУ), зокрема податкове